

GOSPODINJA IN MATI

LETO 1943-XXI

7. JANUARJA

ŠT. 1

VZGOJA

Vzgojiteljeva samovzgoja

Največja vzgojna moč je v samovzgoji vzgojitelja. V vsej njegovi pojavi se mora otroku pokazati ta moč, s katero bolj vpliva na otroka, kakor pa s celo ploho besede. Umetnost ukazovanja na primer ni umetnost čim krepkejšega glasu in izrazitejših kretenj, ampak močna zbranstvo volje in njenih nehotenih izrazov v drži, očeh in licu. Kar človek notranje gradi in dovrši v sebi, to mu daje tudi uglednejši zunanji lik, maščuje pa se vselej zanemarjanje lastne značajnosti.

Za mlade starše začetek samovzgoje nikoli ni prepozno. Lastna samovzgoja staršev je za otroka najboljši zgled, čeprav morda navidezno neopazen. Otroci kar čutijo močnejšo voljo in večjo zadržanost.

Kdo bi hotel biti tak, kakor je, z vsemi svojimi napakami, če se otroške oči zapljuje in vprašujoče obračajo nanj v pričakovanju da bodo iz njegovih besed, izrazov in kretenj ter dejanj čitali pravo pot, ki jo morajo ubrati. Ali se ne potruji vsak, da vsaj tako izgleda, kakor ga želi videti otrok. Toda otroci so natančni opazovalci. Kaj kmalu bodo uganili, da so naše besede in kretnje eno, dejanja in bistvo pa docela drugo.

Kdor ne zna s svojim obnašanjem, mirnimi, udrženimi pogledi in zbrano voljo držati otroka na udi in kdor ne zna z mirnim razgovorom napraviti med njimi reda, naj to stori vsaj z molčečnostjo in dobro premišljenimi primernimi kaznimi. Na vsak način pa se mora odpovedati večnemu popravljanju, pridigovanju in opominjanju. Najkvarnejše je kričanje in tepč v togoti. Z njimi vzgojitelj najbolj pokaže, kako je v resnici sam slabo vzgojen in končno taka sredstva kmalu odpovedo ter ne zaležejo več. Otroci ob njih otopi, a tudi vzgojitelj zgubi ugled. Kdor hoče, da se ga otroci zares boje, ta mora vzbuditi pri njih ljubezen.

Vzgojitelj Fenelon svetuje, naj vsak vzgojitelj po več dni počaka z grajo, da se medtem vsa njegova osebna vznemirjenost poleže, ter je ni več čutiti ne v njegovih besedah, ne v kretnjah in izrazu lica. Otro-

ku mora pokazati, da je vedno gospodar samega sebe.

Temeljna napaka našega vzgajanja je vprav v tem, da hočemo vzgajati tedaj, ko smo zaradi napake drugega prišli iz svojega ravnotežja. Toda šele, ko smo popolnoma prosti slabosti, ki jo vidimo na drugem, šele tedaj moremo tudi njega osvoboditi od nje.

Slikar Fra Angelico je vedno molil, predno je vzel čopič v roke. Koliko bolj naj molijo tisti, ki morajo oblikovati žive ljudi. Koliko truda mora vložiti v prizadevanje, da se res najprvo sami očistijo vseh neznajčnosti, vseh večjih in manjših napak, da morejo potem izluščiti dobre strani otrokovega značaja, strani, ki so ali napol ali pa še docela skrite. Koliko zbranstvo in volje je treba v vzgojitelju, da zares more v mladih srcih pospešiti rast vsega tistega, kar je božje.

Največjo oporo pri svojem trudu najde vzgojitelj v nebeški ljubezni, da more z njo premagati nestrpnost svojih živcev. Vzgojitelj Förster vzklika: »Zares čudotvorna je ljubezen, ki se razkriva v molitvi.«

Katekizem pravi, da je molitev razgovor našega duha z Bogom. A moderen človek je navadno danes v globljem smislu takega razgovora z večno resnico preveč oddaljen, da bi mogel preko večje ali manjše zunanje zlorabe molitve razumeti, da je predvsem naloga duše, da moli, ne le ust. To so navadno tisti redki, tihi trenutki našega življenja, ko popolnoma pozabimo nase in se prepuščamo Bogu, kot nevedni slabotni otroci naročju matere in mu obljubimo tisto ponižno poslušnost in vdanost, ki jo zahtevamo od svojih otrok. Kajti, kako moremo učiti druge ubogati, če tega sami ne znamo.

Dolžnost vzgojitelja je, da dnevno vsaj enkrat povzdigne svoje misli k najvišjemu cilju vzgoje, k Bogu ter po njem uredi vse življenjske zahteve. Za nikogar bolj ne velja izrek: »Moli in delaj« kakor prav za vzgojitelja. Brez molitve ni pravega dela, ni prave vzgoje.

V začetku novega leta vsi radi delamo načrte za bodoče leto. Ugibamo, primerjamo in računamo, koliko nam bo prineslo

Domači vrt

Spoštujmo naravo!

Prvi mesec leta nam narekuje nova vrtnarska dela. Vse orodje temeljito očistimo, pokvarjeno popravimo ter ga pred hranjenjem namažemo s kako maščobo, da tekem zime ne rjavi. Pripravimo si lesene etikete, s katerimi bomo spomladi naznamovali posevke na gredicah. S tem delom koristno lahko zaposlimo otroke. Prav je, če ta mesec pregledamo napiske, ki smo jih napravili čez leto. Na podlagi teh delamo načrt za prihodnje leto. V bodoče bomo na podlagi pridobljenih izkušenj še bolj vrtnarili.

Mnogo odvišnega dela nam je dalo letos čiščenje poti po vrtu. Te nesrečne poti! Najsi je vrt še tako lepo urejen, naj bodo gredice z vrtnino in cvetlicami še tako oskrbovane — če so poti napleveljene, izgleda vrt zanemarjen. Kar naprej pa človek res nima časa samo poti plet! Lani mi je prišlo na misel kaj ko bi bile poti zelene, travnate, namesto da so s peskom posute. Od tega bi bila dvojna korist: plevel bi odpadla in prostor, ki je bil dozdaj neizrabljen, bi dal kolikor toliko krme za zajce, kozo itd. Saj vemo, da imajo po nekaterih drugih državah celo v parkih travnate poti. To da vsemu okolju videz svežosti in čistoče. Predvsem v mestih bi bilo to izvrstno in zlasti za te čase primerno. Pustila sem torej lani del poti — kjer se je manj hodilo — neoplet. Izkazalo se je izvrstno — prav kot sem pričakovala. Trava je lepo rasla in sem jo večkrat žela za zajce. Posebno prekopavanje poti ali setev trave v ta namen ni potrebna. S površja postržemo le pesek in pustimo, da se pot zaraste s plevelom. Tvorí se lepa, močna ruša. Koristno je, če med rušo stresemo nekaj navadnega travnega semena, n. pr. italijanske in angleške ljuljke, pasje trave, travniške stoklase ali kake druge, na zemljo ne prezahtevne trave. Skrbimo tudi za to, da je med gredico in potjo ne-

poraščen graben, ki služi odtoku vode in brani naraščanje ruše v grede. Poleti poti žanjemo vsakih 14 dni, kar je seveda mnogo laže in hitreje opravljeno, kot plevel.

Tvrdke s semeni bodo izdale nove kataloge. Preskrbimo si jih, jih preglejmo, ter po lastnem poudarku in po posvetu s kom, ki se na vrtnarjenje in na zelenjadne in cvetlične vrste razume — strokovnjak pri Sadjarsko-vrtnarskem društvu je rad na uslugo — naročimo, kar nam manjka. Naredimo seznam doma pridelanega semena. Zraven pripišemo opombo, kako se je sorta obnesla in če smo kaj posebnega na njej opazili. Če bomo tako delali, se nam bo vrtno delo priljubilo, ker bomo spoznali, da ne obstoji le iz mehaničnega prekopavanja zemlje ter saditve rastlin, marveč zahteva tudi razumevanja in je zato zelo zanimivo. To, da razume naravo, je za vsakega važno. Ne le, da to razumevanje nudi obilo blagoga veselja — tudi notranje ga dviga in blaži. Dejstvo, da je edini človek tisti, pred komur je treba braniti naravo, nikakor za nas ni pohvalno. V naravi se vse medsebojno dopolnjuje in izboljšuje. Slabše naredi prostor močnejšemu zato, da močnejše ohranja krepkejši rod, kar zopet služi izboljšanju. Le človek naravo s svojimi modernimi tehničnimi pripomočki maliči in uničuje. Le on je zmožen to ali ono življenjsko zvrst popolnoma iztebiti. Vse to pa izhaja iz tega, ker nismo vajeni narave gledati s pravega stališča. Najboljše zagotovilo ohranitve narave je spoštovanje svetosti življenja ki se spomladi očituje v popju in brstju. Kako neizmerno surov in neizobražen je vendar človek, ki brezmišlno lomi vejice. Kdor poškoduje cvetoče drevo, se pač ne zaveda, da je zarezal globoko v srce matere narave. In kdor odtrga cvetlico sebi v zabavo samo zato, da jo prešerno zavrže — mar ne ve, da je iztrgal otroka materinem naročju? Kdor je trd in brezsrčen do narave, greši proti Stvarniku ki je v njej očiten. Ko se bomo tega zavedali, živo zavedali in se tudi po tem ravnali, si bomo šele lahko priznali, da smo pripomogli k splošnemu kulturnemu napredku. Kajti temeljno načelo kulture je pač: spoštuj življenje, ker nisi gospodar nad njim!

Paljk Leopold:

Apno na vrtu

koristi in novih prijetnosti, ali pa tudi kako bi se najbolj ognili vsem mogočim neprilikam in nesrečam, ki nas imajo zadeti. Ali ne bi bilo pametno, da ob tej priliki tudi uredimo naše notranje račune, da gremo vase in se vprašamo, kaj tudi v svoji notranjosti lahko izboljšamo v korist svojemu lastnemu značaju in v korist bodočemu rodu, ki ga vzgajamo, deloma pa tudi v korist vsem tistim nesrečnikom, ki so zaslepljeni in ne vidijo cilja pred seboj kot kravo obračunavanje s svojimi navideznimi sovražniki. Čim več dobro vzgojenih značajnih ljudi bo med nami, tem prej bodo tudi ostali spregledali.

Vrtni zemlji primanjkuje dostikrat apna. Zaradi tega je zemlja več ali manj kisla. Padavine namreč izpirajo polagoma apno iz zgornjih plasti v spodnje. Zlasti v vrtni zemlji, ki se intenzivno izkorišča in se zato redilne snovi izrabljajo v večji meri, je po-

manjkanje apna krivo neuspehov. Neizpodbitno je nadalje dejstvo, da mnoge vrtné rastline potrebujejo precej apna. Sem prištevamo predvsem naša koščičasta sadna drevesa in razno zelenjad, kakor: kapusnice, šparglje, rdečo peso, por itd. Z apnenjem zemlje pa tudi preprečujemo razne rastlinske glivičaste bolezni (medeno roso, plesen na koreninah, rjo itd.) in tudi raka ter smoliko. V ostalem pa vpliva apno ugodno na trdnost rastlinskega stanišča in ohrani zato vrtné plodove dalj časa nepokvarjene. Ako še upoštevamo, da apno izboljšuje tudi fizikalne lastnosti tal na ta način, da rahlija posebno težko zemljo, ki ee zlahka zaskorji, je vsekakor izpričana potreba po apnenju zemlje, ki ga zato ne smemo podcenjevati.

Ali ima zemlja dovolj apna ali ne, ugotovimo kaj lahko. Vzamemo nekoliko koncentrirane solne kisline, ki jo razredčimo s prav tolikšno množino vode. Na krožnik denemo nekoliko presejane vrtné zemlje, na kar jo polijemo z razredčeno solno kislino. Ako zmes pri tem samo rahlo zašumi, znači, da je v zemlji dovolj apna (t. j. 1%, kar povsem zadostuje in ni potrebno zemlje v tem primeru apniti). Pri kratko trajajočem in rahlem šumenju vsebuje zemlja 1—2% apna, pri močnejšem kratkotrajnem šumenju 2 do 5%, pri močnem, dalj časa trajajočem pa celo nad 5%. Ako pa opazimo, da zemlja niti rahlo ne zašumi, ko jo polijemo s kislino, tedaj ji verjetno primanjkuje apna, zlasti če vidimo, da uspevajo na zemljišču kislica, preslica, mah in druge rastline, ki rastejo predvsem na kisljih tleh.

S čim apnimo zemljo? Za apnenje uporabljamo zmleti apnenec, žgano ali živo apno, apneni prah iz apnenic, pa tudi zmleto sadro in lapor. Za lahko zemljo vzamemo zmleti apnenec, ki vsebuje najmanj 50% apna, za težko zemljo pa živo apno v prahu, ki vsebuje najmanj 90% apna, ali pa apneni prah iz apnenic, ki ima 50% apna. Žgano ali živo apno učinkuje torej skoraj še enkrat tako močno kot apneni prah odnosno zmleti apnenec. Seveda je treba živo apno v kosih prej politi z vodo in ugasiti, a le v toliko, da razpade v prah.

V lahki zemlji pa nikakor ne kaže apniti preveč naenkrat. Na en ar ali 100 m² površine potrosimo kvečjemu 15 kg apna, na srednjetežki ne več kot 20 kg in na težki zemlji ne nad 30 kg. Tudi moramo upoštevati, da splavljajo padavine v težki zemlji apno počasneje v spodnje plasti kot v lahki. Zato bomo v naslednjih letih apnili vrtno zemljo z manjšo količino apna, in sicer z 8—10 kg živega apna v prahu na en ar v težki zemlji in 10 do največ 15 kg zmletega apnenca v lahki zemlji, a to šele po 2—3 letih po prvem apnenju. Zgoraj omenjene količine apna povsem zadostujejo in bi vsako mordašnje apnenje prej škodilo kot koristilo. Žgano apno v prahu in zmleti apnenec je najbolje trositi v jeseni, lahko pa ju trosimo tudi pozimi in še celo zgodaj spomladi.

Pri apnenju sadovnjaka moramo tudi upoštevati, ali rasto sadna drevesa na celini, ali pridelujemo pod drevesi še druge kulture. Pri čistem nasadu in pri apnenju posamezno stoječih sadnih dreves računamo 20 dkg apna na kvadratni meter. Za veliko in srednje veliko drevo potrebujemo 3—8 kg apna. Na lahki zemlji je treba vzeti 1 in pol do dvakrat tolikšno količino zmletega apnenca. Pozneje apnimo zemljo vsaka tri leta. Ako pa trosimo apno na vrtu vsako leto, zadostuje na en ar (v težki zemlji) le 5 kg žganega apna, v lahki zemlji pa 8—10 kg zmletega apnenca.

Pri novem zasajanju sadnega drevja pomešajmo med izkopano zemljo 2—3 kg živega apna v prahu. Zelo hvaležne za apno so zlasti marelice, breakve, češnje, višnje, češplje, slive, kutine, orehi in maline. Zemljo, ki jo nameravamo n. pr. zasaditi z jagodičjem, je treba prej dobro poapniti.

Pri apnenju moramo trositi fino zmlet apneni prah enakomerno po vsej površini, na kar pa moramo plitvo podkopati ali podgrabiti. Nekaj tednov prej in nekaj tednov po apnenju ne smemo gnojiti ne z gnojem ne z gnojnico, pa tudi ne z dušičnatimi umetnimi gnojili. S primernim gnojenjem bomo v mnogih primerih znatno izboljšali plodnost zemlje in s tem povečali pridelke, kar pa je v današnjih izredno težkih časih nujno potrebno.

DOM

Kako odstranimo rjo in zelenega volka?

Marsikatera gospodinja bo presenečena dejala: Saj niti ne smes pustiti, da bi se rja in zeleni volk tvorila. Tako ju tudi ne bo treba odstranjevati. A če še tako skrbno in vestno pazimo, se tema sovražnikoma kovin ne moremo nikdar popolnoma izogniti. Nobeno sredstvo ni dovolj učinkovito, da bi se jima popolnoma ubranili.

Nemogoče je, da bi preprečili, da bi ne začele rjaveti železne ograje pri oknih,

vrtné ograje in podobno. Tega sovražnika moremo premagati le na ta način, da ga z ostro kovinasto ploščico popolnoma izpraskamo. Ko smo rjo odstranili, moramo dotična mesta znova pobarvati. Seveda s tem sovražnik ni za vedno pregnan. Vlaga, dež in veter bodo barvo zopet odstranili in rja se bo znova pojavila. Tedaj pa bo treba zopet na delo.

A tudi predmete, ki jih rabimo v gospodinjstvu, ne moremo vedno ubraniti pred tem, da bi se na njih ne prikazala rja. Če gre za pobarvane kovinaste predmete, po-

stopamo prav tako, kakor je bilo rečeno za ograje. Ker se tvori rja na železnih ali jeklenih predmetih pod vplivom vlage, zato moramo take predmete varovati pred vlago. Če so ključki zarjaveli — pogostokrat zarjavijo ključki od kleti ali podstrešja, ki navadno visijo v kuhinji — jih očistimo s smirkovim papirjem, nato pa jih zdrgnemo še z volneno krpo, na katero smo kanili par kapljic olja. Isto storimo z raznim orodjem. Take predmete obvarujemo pred rjo na ta način, da jih od časa do časa zdrgnemo s krpo, ki smo jo namočili v vazelini. Tako bodo dalj časa varni pred rjo. Na vsak način je boljše, da posamezne predmete obvarujemo pred rjo, kakor pa da jo moramo pozneje na umeten način z njih odstranjevati.

Mnogo nevarnejši od rje pa je zeleni volk, ki je strupen in se tvori na bakrenih predmetih in na tistih, ki vsebujejo baker. Tu pride v poštev predvsem bakrena kuhinjska posoda, a tudi medena in bronasta. Včasih se zeleni volk pojavi tudi na zane-marjeni aluminijasti posodi. Zeleni volk je mnogo nevarnejši od rje, ker je strupen in lahko zelo škoduje zdravju. V nevarnejših primerih lahko povzroči tudi smrt. Najbolj prirosten način, kako odstranimo zelenega volka hitro in brez nevarnosti, je, če predmete pomočimo v raztopino salmi-jaka, ki pa mora biti zelo močna. Predmet zdrgnemo nato še s flanelasto krpo in zeleni volk popolnoma izgine. Paziti pa moramo, da nimamo kake ranice na rokah, ker bi v tem primeru prav lahko prišlo do nevarne zastrupitve.

Zelo neprijetno je, če se zeleni volk tvori na medenih pipah, kajti tukaj ga ne moremo odstraniti s salmijakom. V tem primeru pripravi mešanico kisa in najfinejšega peska in s tem zdrgni pipo. V večini primerov to zadošča.

Zarjavelo ploščo štedilnika najlepše očistiš z belim peskom in grafitom.

Zelo važno je, da preprečimo, da bi se tvorila rja ali zeleni volk. Posebno važno je to pri predmetih, ki pridejo na mizo. Zato jih moramo vsakikrat po uporabi skrbno osnažiti in dobro obrisati, da so popolnoma suhi. Vlaga je za vse kovinaste predmete pogubna.

Kadar imamo koline

Stisnjena klobasa ali stisnjen želodec. Kuhano glavino, srce in jezik razreži v kose, prideni $\frac{1}{4}$ l krvi ali pa juhe, v kateri si kuhala meso, ščep majeronovih plev, drobno zrezane limonove lupine, žlico v masti precvrte čebule, ščep popra in soli. Napolni s tem nadevom prašičje debelo črevo ali prašičji želodec, zašpilji ali zašij ter kuhaj 1—2 uri v zmerno vreli vodi, v katero si dala 2 žlici kisa. Med kuhanjem klobaso odnosno želodec enkrat obrni. Kuhan

želodec položi med dve deski in obteži s kamnom ter pusti najmanj pol dneva, da se popolnoma shladi.

Ocirkovka ali špehovka. Iz $\frac{1}{4}$ kg moke, $\frac{1}{4}$ l tople vode in 2 dkg droži napravi navadno testo, ki ga s kuhalnico dobro stepi in pusti nato vzhajati. Ko testo vzide, ga razvaljaj in potresi $\frac{1}{4}$ l razgretih, a nekoliko ohlajenih ocirkov ter z 2—3 žlice krušnih drobtin. Nato zvij testo v potico in postavi na toplo, da vzide. Potico peči v neprevroči pečici eno uro. Ocirkovko daj še gorko na mizo!

Cvrtje slanine in naprava zaseke. Slanino zrežemo na majhne kocke, denemo v kozico, osolimo, prilijemo nekoliko vode ter počasi cvremo. Med cvrenjem dodamo slanini nekoliko na kosce zrezane čebule in lavorjev list. Kadar so ocirkvi rumeni, precedimo mast v pripravljene posode. Ocirkve stlačimo z leseno žlico ali s kuhalnico ter pustimo pri njih le malo masti. Porabimo jih za ocirkovko, krompirjev zavitek in za beljenje raznih prikuh. Ohlajena mast mora biti snežno bela. Najfinejšo mast dobimo iz sala.

Zaseke napravimo tako, da kuhamo kos slanine 20 do 25 minut. Mrzlo slanino nato dobro sesekljamo, posolimo in stlačimo v glinast lonec. Ko jo rabimo, jo sevrmo ter pridenemo košček čebule. P. L.

Lekarna

Pri prvi pomoči v nezgodah nam bo domača lekarna, ki je sestavljena po spodaj navedenem navodilu, mnogo pomagala, z njo pa se bo lahko mnogo okoristil tudi zdravnik.

V domačo lekarno spadajo poleg zgoraj naštetih razkužil, orodja, obvezilnega materiala, še sledeči čaji, tinkture, praški, mazila in olja:

Čaji. Tavžentroža, preslica, islandski mah, bezgovo cvetje, lapuh, poprova meta, brinje, kopriva, omela, rutica, sleznica, sivka, špajka, rman, gozdni koren, kolmež, krčnica, pelin, hrastova skorja, krhljika, pljučnik, sporiš, steznik, lučnik, lipovo cvetje, gosja trava, kadulja, materina dušica, borovnice, koperc, mačeha, regrat, slez, trpotec, arnika.

Mazila. Omela, rutica, mirta, hamamela, lipa, janež, lilija, topol, lavor, sivka, očetna kislina, glinica.

Tako urejena domača lekarna zadostuje za vsako silo. Seveda dostikrat ni mogoče dobiti vseh teh zdravil, zato jih lahko nadomestimo ali zamenjamo s kakimi drugimi slinčnimi.

Olupke citrone nastrgamo, zmešamo nekoliko s sladkorjem in spravimo v kozarec, ki ga pokrijemo s pergamentnim papirjem in trdno prevezemo z vrvico. Vsakokrat, ko imamo kako citriono na razpolago, lahko dodamo v kozarec, dokler ni poln. Takí nastrgani olupki citrone zdržijo več let.